

Chceme byť v rodine vyspelých európskych národných parkov?

Rozhovor s riaditeľom Správy TANAP-u Ing. Tomášom Vančúrom, lesníkom, víťazom Lesoochranárskeho činu roka 2005 a držiteľom ceny Svetového fondu pre ochranu prírody (WWF) Panda Award. Ceny dostal za prelomové rozhodnutia v histórii ochrany prírody na Slovensku a to v súvislosti s tvorbou zonácie TANAP-u a za rozhodnutie ponechať časť vetrovej kalamity z roku 2004 bez zásahu. Dôsledkom toho je vznik rozsiahlych území národného parku ponechaných na prirodzený vývoj aj napriek kalamitám rôzneho druhu, teda území so skutočnou ochranou bez ťažby a poľovníctva. Ide o dlhodobé úsilie o vytvorenie „skutočného“ národného parku na území TANAP-u, ktorý by spĺňal aj medzinárodné kritériá Svetovej únie ochrany prírody (IUCN) pre národný park.

• Pán riaditeľ, téma zonácie TANAP-u je stále aktuálna. Čo to znamená a čo by mala pre TANAP priniesť?

V súčasnosti prebieha proces prípravy nového programu starostlivosti a zonácie TANAP-u, ktoré určia budúcu podobu národného parku. Preto je dôležité zasadenie sa o vytvorenie prvého národného parku na Slovensku spĺňajúceho medzinárodné kritériá IUCN, vyriešenie konfliktov v národnom parku a podpora presadzovaniu takých rozhodnutí, ktoré umožnia, aby sa TANAP stal „skutočným“ národným parkom. Zonácia je nástrojom na zachovanie hodnôt TANAP-u a na realizáciu odsúhlasenej stratégie a plánu manažmentu vrátane stupňa zasahovania. Špeciálne v Tatrách ide o dlhodobý problém, preto všetci dúfame, že zonácia priniesie „vyčistenie“ všetkých problémových oblastí a stanovenie jasných pravidiel hry v národnom parku. Nechceme nič viac, len nadväzujeme na snahy zakladateľov národného parku, vtedajších pracovníkov Správy TANAP-u, vedecké a akademické organizácie (konceptia ochrany a tvorby prírodného prostredia TANAP-u z roku 1964). Nariadenie o čiastočných a prísnych rezerváciách z roku 1952 vylúčilo v úplných rezerváciách akékoľvek hospodárske zásahy, v čiastočných boli prípustné len zásahy nevyhnutne spojené s rekonštrukciou do pôvodného alebo jej blízkeho stavu. Zakladatelia národného parku si uvedomovali, že tieto územia sú jedinečným laboratóriom pre pracovníkov všetkých odborov prírodných vied. Ctíme si históriu a ľudí, ktorí stáli pri zrode tohto úžasného prírodného klenotu. Samozrejme, zonácia musí priniesť na druhej strane aj zrealenie existujúceho stavu, máme tu zjazdovky a mesto Vysoké Tatry. Už vtedy sa hovorilo o potrebe rešpektovať záujmy rekreácie a cestovného ruchu, ako aj zdravotníctva. Aj preto sme zonáciu navrhli zjednotenie celého legislatívneho režimu napr. znížením stupňa ochrany v existujúcich strediskách na 4. resp. 3. stupeň (t. j.

B a C zóna), intravilány mesta dokonca do 2. stupňa (D zóna). To ukazuje, že dohoda a konsenzus so zástupcami samosprávy a podnikateľmi je možná. Sám si často kladím otázku, prečo je v Tatrách, resp. na Slovensku, tak veľa ľudí, ktorí sa zonácie boja a vyhovujú im „mútne vody“ brániaci sa jasným veciam. Rád používam príklad zo susedného poľského Tatranského národného parku (TPN), kde už od vzniku národného parku v roku 1954 majú stanovené jasné hranice v jednotlivých zónach. Nechceme, aby sa každý týždeň menili stanoviská zodpovedných a kompetentných orgánov a inštitúcií na základe politických tlakov.

V susednom TPN neexistuje demagógia typu „kôrovec nám zožerie celé Tatry a musíme proti nemu bojovať“, naopak jeho riaditeľ Pawel Skawiński otvorene hovorí „kôrovec nám pomáha“. Návrh zonácie predložený ŠOP SR Správou TANAP-u bol vypracovaný podľa metodiky na základe vedeckých kritérií (prírodoochranné hodnotenie biotopov na základe ich pôvodnosti a prírodnosti). Argumenty lesníkov o tom, že nami navrhované porasty sú aj tak pozmenené a ovplyvnené, neobstoja. Dnes už na celom svete sotva nájdeme miesto neovplyvnené človekom, ide o naše rozhodnutie, kde zvažujeme nielen lesnícke hľadisko, ale aj záujmy ochrany fauny a flóry. Navyše chýba nám trošku pokory, odvaha priznať, že príroda to za nás často urobí lepšie a okrem toho lacnejšie. O prebudovaní porastov sa hovorí od založenia národného parku a práve neexistencia jasných hraníc medzi zasahovaním a nezasahovaním a neustále kompromisy nám prinášajú také prevkapania, akým bolo to z 19. 11. 2004.

• Prečo je také dôležité, aby TANAP spĺňal kategórie IUCN pre národný park a čo to vlastne znamená?

Ak chceme patriť do rodiny vyspelých európskych národných parkov, je naším cieľom naplniť požiadavky a kritériá IUCN pre kategóriu II. národný park. Základom národných parkov podľa kritérií IUCN sú jadrové územia, kde sú vylúčené všetky hospodárske činnosti, životné prostredie sa zachováva v prírodnom stave a oddych v nich sa zakladá na zážitku z vnímania nedotknutej prírody. IUCN teda jasne hovorí, že prioritami v národnom parku je ochrana prírodných procesov a oddych v podobe turistiky a rekreácie. Pýtam sa teda, či chceme byť v rodine vyspelých európskych národných parkov a predstavovať TANAP ako prírodný klenot a magnet cestovného ruchu alebo ako územie, z ktorého si každý vezme to, čo potrebuje. Naše rozhodnutie je založené na dobrovoľnosti, musíme sa rozhodnúť, ktorou cestou ísť, sme predsa kultúry národ a nesmieme zabúdať, že nás to zaväzuje isté kritériá aj dodržiavať. Pripomínam,

Víťazi Lesoochranárskeho činu roka 2005 - v strede Ing. Tomáš Vančura, riaditeľ Správy TANAP-u (1. miesto), sprava Ladislav Alcnauer, Lesy SR (2. miesto), zľava Karol Kaliský, Správa TANAP (3. miesto)

že neprinášame opäť nič nové - TANAP bol a stále je zaradený podľa IUCN do II. kategórie, opäť chceme len naplniť odkaz našich predchodcov, aby sme sa navzájom neklamali a na národný park iba nehrali. Riaditeľ nemeckého národného parku Bavorský les Karol Fridrich Sinner rád v tejto súvislosti používa príklad so ženou v druhom stave. Aj tá buď je tehotná, alebo nie je, podobne buď máme skutočný národný park alebo nie. To bolo tiež dôvodom návštevy zástupcov IUCN minulý rok v Tatrách, po ktorej adresovali vláde SR 18 jasných odporúčaní, ktoré je potrebné zrealizovať, ak chceme, aby TANAP zostal v tejto kategórii. Okrem iného je v nich uvedené, že treba zaviesť nový systém zónovania, pričom ciele ochrany prírody by mali byť primárne najmenej na 75 % územia a manažment zvyšného územia by nemal byť v rozpore s týmto primárnym cieľom. Žiaľ, podobne ako zápasili zakladatelia národného parku, aj my sa stretávame s tým, že odporúčania najväčších svetových autorít ochrany prírody zapadajú v chaose politických úsilí a osobných záujmov.

• Aký je postoj ochrany prírody k zámerom na rozvoj cestovného ruchu vo Vysokých Tatrách?

Tatry ako najmenšie veľhory sveta s niekoľkými miliónmi návštevníkov za rok sú bezpochyby jednou z najdôležitejších turistických destinácií Slovenska. Predstavte si situáciu, že do pollitrového pohára chcete naliať liter vody. Samozrejme, že sa vám to nepodarí, niečo podobné sa snažím vysvetľovať ľuďom z oblasti cestovného ruchu. Turizmus by mal byť v súlade s únosnosťou prostredia a mal by spĺňať požadované štandardy kvality založené na trvalo udržateľných princípoch. Ochrana prírody urobila podľa môjho názoru obrovský ústupok tým, že obrazne povedané, návrhom zonácie vycúvala z intravilánov a navrhla zníženie stupňa v existujúcich lyžiarskych strediskách. Priznávam, že lokalizácia sídiel a infraštruktúry je špecifikom TANAP-u, mnohé z nich boli vybudované pred vznikom národného parku a predstavujú dedičstvo, s ktorým sa musíme „popasovať“. Našou filozofiou je teda nerozširovanie kapacity, ale naopak neustále zlepšovanie kvality, aby sme si tým nezničili prírodu ako magnet, kvôli ktorému ľudia do Tatier bezpochyby chodia. Existuje veľa príkladov zo zahraničia, kde prepojenie turizmu a ochrany prírody funguje a ja verím, že aj v Tatrách je doba, kedy bol pokladaný národný park za brzdu rozvoja cestovného ruchu, definitívne preč.

Prestížnu cenu Svetového fondu pre ochranu prírody (WWF) Panda Award si Ing. Tomáš Vančura ako zatiaľ jediný Slováč prebral osobne 27. apríla t. r. vo Viedni

• Je pravdou, že ochrana prírody neúmerne predlžuje udeľovanie výnimiek, čo spôsobilo lykožrútovú kalamitu?

Vetrová kalamita v Tatrách v roku 2004 a spôsob riešenia vzniknutej situácie plne odhalila úroveň ochrany prírody v TANAP-e a verejnosti ukázala všetky rokmi neriešené problémy a spory medzi zástupcami ochrany prírody, lesného hospodárstva, investorov a miestnych samospráv. Aj keď nás veľa ľudí obviňovalo z nezodpovednosti, rád by som zdôraznil, že naopak naše rozhodovanie bolo práve o zodpovednosti. Prial by som všetkým posadiť sa v tých chvíľach na moju stoličku a riešiť spracovanie kalamity s ohľadom na platnú národnú a európsku legislatívu ochrany prírody. Verejnosť sa málo dozvedala o tom, že na celej kalamitnej ploche 12 000 ha sme zvolili diferencovaný prístup a navrhli opatrenia manažmentu územia postihnutého kalamitou s ohľadom na súčasný stupeň ochrany prírody, návrh zonácie a stav a hodnotu biotopov. Na 61 % ochrana prírody nemala žiadne obmedzujúce požiadavky, na cca 31 % požadovala ponechanie určitého množstva biomasy a len 8 % predstavovalo územie bez zásahov. Pýtam sa: Je to skutočne tak veľa? Krajský úrad životného prostredia v Prešove už v januári a februári 2005 povolil výnimky pre väčšinu lesných porastov v užívaní Štátnych lesov TANAP-u na spracovanie kalamitnej plochy. Obvinenia o neúmernom predlžovaní povolovacieho procesu, ktoré majú za následok vznik lykožrútovú kalamity a spôsobujú vysychanie zeleného tatranského lesa sa nezakladajú na pravde. Žiadateľ predsa mohol v zmysle výnimky realizovať napr. v území Tichej a Kôprovej doliny opatrenia na elimináciu prípadného vzniku lykožrútovú kalamity inštaláciou feromónových lapačov. Pre povolenie výnimky na spracovanie 38 000 kubíkov dreva v týchto dvoch dolinách doteraz neboli predložené podklady. Tým, že sa jedná o doliny s významnými prírodnými hodnotami navrhnuté do najprísnejšej A-zóny, muselo by prebehnúť komplexné odborné posúdenie žiadanej činnosti podľa procesnosti zákona o posudzovaní vplyvov na životné prostredie EIA.

• Aká je vaša vízia budúcnosti TANAP-u?

Ja osobne vnímam, že v Tatrách je potrebné zosúladienie troch záujmov: ochrany prírody, vlastníkov a užívateľov a obcí, miest a cestovného ruchu. Len tak môžeme rozprávať o budúcnosti Tatier. Čítame si históriu, pretože len vďaka vízií a odvahe našich predchodcov bojovať, máme v Tatrách národný park. Naša úloha je nepokaziť tento odkaz, ale ľudí vychovávať k hrdosti k prírode a národnému parku tak, aby s Tatrami neboli primárne spojené asociácie typu „skokanský mostík na Štrbskom Plese“ ale niečo iné. Chceme ľuďom vysvetľovať ekosystémový pohľad na ochranu prírody – to znamená, že ekosystém nezanikol tým, že jedna z 250 vrstiev sa zmenila a les padol, stále tam žije nespočetné množstvo vzácnej fauny, charakter flóry sa trochu pozmenil. Tiež, že je rozdiel medzi lesom v národnom parku a hospodárskym lesom, a tzv. škodlivé činitele ako vietor alebo lykožrúti sú súčasťou prírodných procesov. Kríza v Tatrách má aj duchovný rozmer, počínajúc napr. zoštatnením pozemkov, ich privatizáciou a odčlenením katastrov podtatranských miest a obcí do mesta Vysoké Tatry, končiac rozpormi medzi podnikateľmi, lesníkmi, ochranármi a súkromnými vlastníkmi. Som presvedčený, že pokiaľ sa tieto krivdy nenapravia, Tatrám ako celku sa nebude dať. Ochrana prírody nikdy nemala zo svojich postojov zisk a profit, naopak vyslúžila si väčšinou len pohrdanie alebo kritiku. Sme štátni zamestnanci, advokáti „nemej“ prírody, preto sme si na podobné postoje už zvykli. Preto si kladiem otázku: Komu vyhovuje súčasná situácia v Tatrách a kto má z nej prospech?

Zhovráral sa Ing. Juraj Švajda

(Pozn. red.: V prílohe nájdete príspevok Ing. Rastislava Jakuša, PhD. o problematike trvalo udržateľnej starostlivosti o lesy v podmienkach TANAP-u.)

Fotoriport

PET fľaša nebezpečnou pascou

O tom, na akú nebezpečnú pascu sa môže zmeniť pohodenná PET fľaša v prírode, som sa presvedčil počas Entomologických dní v Nízkych Tatrách. Na hrebni Kráľovej hole bola pohodenná PET fľaša, plná horských, často endemických bystrušiek a iných chrobákov, ktoré zacitili rozkladajúce telá hmyzu a hraboša, ktorý sa stal tiež obeťou.

Preto je dôležité, v prípade, že v prírode uvidíte odhodenu PET fľašu, skontrolujte ju, či sa nezmenila na nebezpečnú pascu. Pomôžete prírode a odmenou vám bude dobrý pocit, že ste zabránili zbytočnému úhynu často vzácných druhov hmyzu.

Svätopluk Čepelák

PET fľaša s obsahom hnijúcich tiel (foto: S. Čepelák)

Bystruška Fabriciova (*Carabus fabricii*) je typickým boreoalpínskym druhom, ktorý sa zriedkavo vyskytuje nad hornou hranicou lesa (foto: Hubert Poláček)

Bystruška *Carabus arcensis* je vzácnym horským druhom, ktorý sa vyskytuje v dosahu hornej hranice lesa (foto: Hubert Poláček)